

Titel: Bemærkninger til Hjelmslevs Indlæg om morfologi og syntaks, [Bemærkning] 023-0010

Citation: "Bemærkninger til Hjelmslevs Indlæg om morfologi og syntaks, [Bemærkning] 023-0010", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 1. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/catalog/lh-texts-kapsel_023-shoot-workidNKS-2757_0000_023_Bemaerkning_0010/facsimile.pdf (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

TILLAG

Bemærkninger til Hjelmslevs Indlæg om
Morfologi og Syntaks 22/1 48.

ad 1,3: Det forekommer mig ikke paa Forhaend indlysende, at Praxis har bygget paa en Analyse af Teksten, hvis dette skal forstås i Medsætning til en identificerende og klassificerende Erkendelse, der gaar ud fra Enheder eller Elementer som Ord, Tegn, Figurer.

ad 1,3-4: Det er værd at mærke sig, at vi hos Grundlæggeren af den videnskabelige Analytik finder et andet Skel mellem mulige Analyseformer (Arist. Met. IV, 3, cit. hos Steinthal¹ 248). Et Urelement *σικ* (støikheion) kan kun deles i Bestanddele af samme Art (som Vand i Vanddele); dette gælder ogsaa Sprogets Elementer, Lydene; disse er altsaa med Hjelmslevs Terminologi kun tilgængelige for universel Inddeling; dette svarer til Dissektion af Liniestykket, men ikke til Dissektion af Teksten i Ord, Stavelser, Figurer osv. Amerikas Stavelser (sullabg); den kan deles i støikheia, men ikke ved en rent mekanisk Dissektion; *he de sullabe ouk esti ta støikheia, oude te ze BA tauto te B kai A, oud' he sarx par kai ge* - som man ser et rent Gestaltpsykologisk Synspunkt.

Bemærkningen om den prelogiske Participationslogik er særdeles slående, især naar man tænker paa Læren om Ordets *accidentia*, hvortil der formentlig i første Række sigtes; men det forekommer mig dog rimeligt at minde om, at en abstraherende Analyse i "egte Dele" ikke nødvendigvis forudsætter en sådan falsk Ligning; naar man deler en rød Trekant i Form og Farve, kan Proceduren udtrykkes i den Ligning, Hj. anvender for dissekerende Analyse, og en ganske tilsvarende Analyse finder man Gang paa Gang i Traditionens Praxis, blot ubehjælpent udtrykt paa Grund af Sprogets ^(Meta-) participationslogiske Former. Som et Eks. kan jeg nevne den middelalderlige Definition af (citeret

efter Hukommelsen); littera est tria: figura, nomen, potestas (sive virtus); dette svarer til Formelen for dissekerende Analyse, og måske kan de to Former kan næppe principielt skilles ad, hvis man tolker den abstraherende Analyse i Overensstemmelse med Husserls Lære om egne Dele; er fx. Analysen af gik i Rod plus Præteritum dissekerende eller abstraherende? Eller Jespersens Antalfænetiske Formler?

ad p.2, I: Jeg har xet i Indledningen til mine grafematiske Forelæsninger været inde paa lignende funktionelle Analyser af de altså Skriftsystemer (spec. det ægyptiske, som er ganske særlig udviklet, og som jeg meget gerne ved Lejlighed vil høre Deres Mening om); men jeg har anlagt noget afvigende Synspunkter. Udgangspunktet har for mig været den for primitiv Mentalitet selvfølgelig identitet af Ting, Billedet og ~~Navnet~~ Navnet. Da et Billede nu kan repræsentere ^{Begreber} både den Ting, det ligner (samt Ting, der har en eller anden Sammenhang med denne) og dennes Navn (samt andre Begreber med lignende Navn), bliver det for mangtydigt og for tydelighed Skyld kombineres da et Billede, der skal lede Tanken mod et særligt Område med et andet, der skal lede Tanken mod et bestemt Lykkekompleks. Jeg synes ikke at der - hvis den nu Tolkning af Praxis er rigtig - foreligger den af Hjelmslevs ^{falske} hævdede/Ligningsform; det prælogiske har snarere en endnu mere primitiv Form.

ad p.3, IV, Ax.3 stemmer ikke med den ovf. citerede gangse Opfattelse i Middelalderen

Op.1: De altså græske og latinske Indskrifter har jo lige saa lidt som de indiske Ordadskillelse; denne Op. synes altså historisk at være sekundær.

Op.3: Stavelsen kan vel ikke her (som i II Ax.1) altid udgøre et permutabelt Tegn?

ad p.4: Der burde - lige som ved Indisk være taget Hensyn ogsaa til Interpunktion og andre større Inddelinger

ad HJ.p.4, B Opp.1-3; Det er et Spørgsmaal om den Tankeform, der ligger til Grund for den tred. Analyse ikke ~~ansætt~~ overvejende er en "syntetisk" (i HJ.s Forstand); de enkelte Ordindividuer identificeres og klassificeres dernæst efter Besignation eller Bøjning (til syvende og sidst er det dog vel de fælles Bøjningsegenskaber der ligger til Grund, og ikke designata); dernæst studeres de Grupper Ordene indgaar i, deres Syntaxis eller constructio. Man sætter netop ikke ind ved Sætninger men ved Ord.

Op.2: Det bringes i Erindring, at Ordets Accidia ikke blot omfatter Bøjning, men ogsaa Afledning og Sæmsætning; hvis Fremstillingen skal være i Overensstemmelse med de grammatikhistoriske Data, maa altsaa Op. omfatte denne grovere Abstraktionsanalyse og Op.5x være en Inddeling af de i Op. 2 opstillede Accidia, en Inddeling, som det egentlig aldrig er lykkedes den traditionelle Teori at motivere paa afgørende Vis.

Op.6: Denne Explicitering kan nappes kaldes "nansen". Det er nok rigtigt, at den ældre Syntaks studerer de enkelte Ordklassers og Bøjningskategoriers Relationer i Teksten; men Tendensen kan nappes kaldes "klassificerende" i samme Forstand som ved Ordklasselæren. Det forekommer mig, at Traditionen mere og mere har nærmet sig en klar Adskillelse af to modsatte Synsmåder, som Glossematikken efter min Mening med Urette søger at slaa sammen til een: p.d.c.S. en sk identificerende abstraherende, klassificerende, om man vil; paradigmatiske; p.d.a.S. en aktualiserende, typologiserende (helst adækvate Betegnelser fattes), om man vil; syntagmatiske. Det er denne Adskillelse, som jeg i Tilslutning til Ries og Brøndal ønsker at fastholde, om end i en anden Form end hos disse Forgængere. I den af HJ. skitserede System synes der ikke at være Plads for de Fænomener, jeg særlig har studeret i mine syntaktiske Arbejder; den her anvendte Forskningspraxis dækkes ikke af nogen af de ~~af~~ opstillede Deff.

ad Hj.p.7: Som andensteds udførligere udviklet er jeg ikke overbevist om Hensigtsmæssigheden af at analysere de to "Planer" hver for sig. Jeg nægter ikke, at Størrelsen ko p.d.e.S. kan deles i k og o, paa d.a.S. i Okse og mun, men jeg finder ikke de to Analyser fuldt parallelle. De to Udtrykstaxemer er principielt uden Indhold; de to Indholdstaxemer (hvoraf Okse formentlig ikke er noget sidste Taxem, men bør analyseres i en lang Serie af Størrelser) vil altid svare til Tegn, hvis man da ikke (med Brøndal) vil opløse Indholdet i Elementer eller "logiske" Konstanter, der ikke har noget sprogligt Udtryk, men kun er tilgængelige for intuitiv Erkendelse. Ogsaa en anden Forskel tilskriver jeg betydelig Vægt: medens Udtryksanalyse (bortset fra Gransettilfælde som Affrikater og Pægdådiftonger) altid kan gennemføres med fuld Evidens, vil det i de fleste Tilfælde være overmaade vanskeligt at afgøre, hvilken af en Række mulige Indholdsanalyser der bedst imødekommer Simplicitets Princip. Medens det samme Designat altid kan betegnes ved flere forskellige, mere eller mindre "analytiske" Tegn, er tilsvarende Ækvivalenser utænkelige, hvor det drejer sig om Figurer. Jeg vil altsaa fortrække at tale om Mindstetegn og Figurer i Steden for om Indholds- og Udtrykstaxemer. Men jeg indrømmer at Afgørelsen er rent skønsmæssig, saa længe man ikke har Lejlighed til at sammenligne ^{to} gennemførte Beskrivelser af samme Sprog efter de to Principper.

Jeg vil derfor hellere i Tilknytning til Bloomfield opfatte Morfologien som Læren om bundne Former og de Helheder, hvori de indgaar, Syntaksen som Læren om de Helheder, hvori der indgaar frie Former; men jeg vil efter mine Grundsynspunkter overflytte Læren om ~~Ækvivalenser~~ de morfologiske Helheder (ora) til Helhedslæren, alias Syntaksen.

Om nogen Arbejdsdeling mener jeg derimod ikke der kan blive Tale; i Klassifikationen man nemlig indgaar Kategorierne Relationer i Teksten, og i Helhedslæren man der tages Hensyn til Ledenes Klasse.

Tillæg II.

Bemærkninger til Togeby's Skema over Helheder 24/1 1948

Skemmet synes at sammenblande, hvad PD adskiller som Helheder og Enheder, idet Figurer, Glossemer, Taxemer, Elementer if. Pd. maa regnes for Enheder (indgaaende i Klasser).

Modsætningen mellem Figurer og Tegnindhold synes hverken at stemme med PD eller LHj. Hos Hj. er denne Modsætning (efter min Mening med Urette) trangt tilbage til Fordel for den fuldstændige Parallelisme mellem Udtryks- og Indholdstaxemer; det er altsaa næppe i Overensstemmelse med Glossematikkens inddele Figurer i Taxemer og Glossemer; endvidere har Tb givet Glossemerne den Definition, der tilkommer Taxemerne, og dermed gjort Taxemerne til en "større" Enhed end hos Hj. Endelig indses det ikke, hvordan Helheden Tegnindhold, der jo maa være monoplan, kan "defineres" som "Tegn", der jo er ambiplane eller hvordan Elementer adskilles fra Taxemer og Glossemer; en nøjere Motivering synes påkrævet, hvis denne ændrede Systematik skal anerkendes som et Fremskridt.

Ser vi paa tredje lodrette Kolonne, ~~xxxxxxxx~~ bliver vi mindet om en vigtig Forskel mellem Udtrykstaxemer (Tegnmarker) og Indholdstaxemer (if. PD: simplexe Tegn, hvis Sum har fælles Designatum med et givet Tegn), nemlig at Fonemer og Grafemer manifesteres i en given Rækkefølge, medens Indholdstaxemerne egentlig slet ikke manifesteres, men først erkendes ved Sammenligning mellem Tegn og Akxi Tegngrupper med fælles Designatum; her giver det altsaa absolut ingen Mening at tale om Rækkefølge.

§ 4. Kolonne synes det upraktisk Terminologi at skelne mellem Syntagmer (lig Sætninger?) og syntaktiske Helheder. Hvis Ordnes Dele er Elementer, maa Syntagmerne Dele vel være Ord?

Til Relationsangivelserne bemærkes følgende: ~~xxxx~~ det er ikke indlysende, at der er Solidaritet mellem Taxemer inden for samme

"Element"; tænkes der her paa det berømt agronomiske Exempel, kan vi dels have forenet Kategorierne Han Okse i Ord som Tyr Ringst
 Hun Heat Ko Høppe

men vi har da lige saa godt hver af de to Kategorier for sig? - Med mindre man da vil hævde, at Okse indeholder en Synkretisme af Taxe-
 Rest

met Han/Hun; i saa Fald altsaa Kombination. Men man kan ogsaa antage Selektion, hvis man (med Bloomfields Analysemetode og eventuelt med Uldalls) hævder, at Okse tilhører samme form class som xx Ko, Tyr, medens han(lig), hun(lig) tilhører en anden, saaledes at kun det ene Led er ækvivalent med Helheden. Der tiltrænges her en nærmere Præcisering af Teorien.

Ordsælheder: Hvis Sammensætninger skal have Kombination, kan det ene Led ikke være et "Element", og hvis Afledninger skal have Selektion, saa det ene Led nødvendigvis være et Ord (en free form). Men bestaar Sammensætninger af to Ord (free forms) er de jo ikkelængere Ord, men Syntagmer. Det vil sikkert være nødvendigt at opløse Begrebet Element i tre Arter: kombinerede (dvs. minimale free forms, der kan optræde alene, fx. og, saa), selekterende, dvs. (dvs. minimale Marginaler, der kun optræder i Forb. m. en Rod) og selekterede (dvs. minimale Centraler, der baade kan optræde alene og i Forb. m. Derivativer (og Morfer?), dvs. Rødder. K Følger man nu Bloomfield-Hammerich-Uldall-PD vil Dele med Kombination altid være æquivalente med Helheder af nærmest lavere Grad. Forbindelse af Ord plus Ord er altsaa altid Syntagmer (som hævdet af Brøndal og PD); men vi har en anden Type Sammensætninger ("Rødsammensætninger"), hvis Førsteled er en Rod, der ikke kan staa alene (luci-fer, khruco-stomos, hlewa-gastir, ~~hixpatama~~ hippopotamos); her er altsaa Selektion; men af forskellig Art; lægger man Kategorisynspunktet til Grund, er Sidsteledet Central, lægger man den aktuelle "form class" eller Betydning til Grund, bliver Hippo- i det sidste Ex. Overled eller Central.

Afledning maa herefter defineres som Rod plus Marginal og adskiller sig altsaa ikke fra Rodsammensætningen ved Relation, men ved Arten af de Kategorier, der indgaar Selektion. Bøjning kan defineres som Stamme (dvs. Rod eller Rod plus Derivat(er)) plus Morfen (der atter maa defineres ved Styrelse); der kan være Ræson i at opfatte Forholdet mellem disse Kategorier som Solidaritet (idet man gennemført regner med Multrin); men dertil maa føjes Kategoriernes specielle Art; der kan jo fx. ogsaa være Solidaritet mellem Rødder der kun forekommer i Afledninger og de Derivativer, hvormed de forbindes.

Brnsaaale Analyse af Betingelsesætninger som ækvivalente med den betingede Sætning kan jeg stadig ikke følge.

Morfosyntaxen anser jeg helstarrigt som en Tvætulle uden saglig Berettigelse. Vi studere Emnet under to Synspunkter: et identificerende, klassificerende, abstraherende, der opfatter som Erkendelsens Emner som Representanter af Klasser af Enheder, og en aktualiserende Relationsættende, typologiserende, der opstiller de Typer af Helheder, hvori Representanterne for Klasserne optræder som Led. Hertil maa vi nu ogsaa regne Ordhelhederne, der før behandlede under det klassificerende Synspunkt. Udtrykket Morfologi er derfor ikke praktisk og det vil befordre Klarheden at afløse de gamle Betegnelser Morfologi og Syntaks med Klassifikation og Typologi eller Helheds- lære..

7/2 48

Paul Diderichsen.